Autentikace, autorizace

- <u>Autentikace</u> (autentizace, autentifikace) je proces ověření identity subjektu. <u>Autorizace</u> je vymezení rozsahu služeb pro identifikovaný subjekt.
- · Lokálně lze autentikovat pomocí:
 - znalostí (heslo, PIN)
 - technických prostředků (klíč, HW token, ...)
 - biometrie (otisky prstů, ...)
- · Vzdálená autentikace:
 - ochrana proti odposlechu: systém jednorázových hesel (OTP), kryptografie
 - přenos dat v protokolu: např. pomocí SASL (obecný model, zařazený do protokolů na základě profilů, např. v SMTP)
 - možnost použití autentikačního serveru a autentikačního protokolu (LDAP, RADIUS, NTLM, Kerberos, SAML)

Úvod do počítačových sítí (2020)

· SISAL -

20

One-Time Password (OTP)

- Obecné označení pro mechanizmy umožňující nereplikovatelnou plain-textovou autentikaci uživatele
- · Původní off-line varianta:

Vytištěný seznam jednorázových hesel.

• Starší systém challenge-response:

Server vyšle jedinečný náhodný kód, uživatel na klientovi z něj určeným způsobem vyrobí odpověď (např. pomocí speciální HW či SW kalkulačky, kam zadá přijatý kód a svoje heslo a dostane odpověď) a klient ji pošle servru.

· Modernější řešení:

Uživatel dostane speciální autentikační předmět (*token*), který na základě přesné časové synchronizace se servrem generuje jednorázový časově omezený kód.

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL
40

Kryptografie – symetrické šifrování

- Historie: aditivní, transpoziční, substituční šifry, šifrovací mřížky a tabulky atd.
- Současnost: analogické principy převedené do digitální podoby a podložené matematickou teorií
- Podstata: pro šifrování a dešifrování se používá stejný klíč
- Příklady: DES, Blowfish, AES, RC4
- Výhoda: rychlé, vhodné na velká data
- Nevýhoda: partneři si musí klíč předat bezpečnou cestou

	SISAL	_
Úvod do počítačových sítí (2020)		41

Kryptografie – asymetrické šifrování

- Podstata: pro šifrování a dešifrování se používá pár navzájem neodvoditelných klíčů
- · Matematický základ: jednocestné funkce
 - násobení vs. rozklad na prvočinitele
 - diskrétní logaritmus $m = p^k \mod q$
- · Příklady: RSA, DSA
- Výhoda: odpadá problém sdíleného tajemství jeden klíč (veřejný) lze šířit, druhý (tajný) pečlivě uschovat
- Nevýhoda: pomalé algoritmy, lze šifrovat jen malá data
- Zásadní problém: veřejný klíč je třeba pečlivě ověřovat

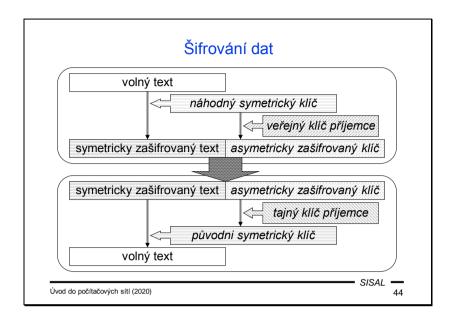
Úvod do počítačových sití (2020)	SISAL —
----------------------------------	---------

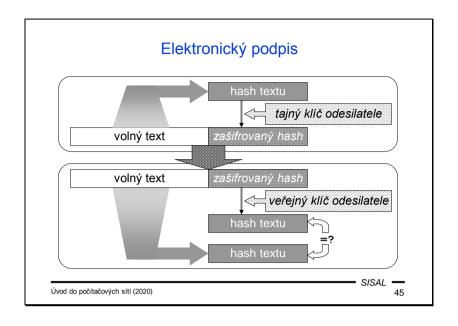
Kryptografie - hashovací funkce

- Hashovací funkce
 - vytvoření pevného "kódu" z daného textu
 - široké uplatnění (kontroly shody, výběr z tabulky,...)
 - příklady: CRC, MD5
- · Použití v kryptografii
 - doplnění požadavků na algoritmus o bezpečnostní prvky
 - malá změna textu = velká změna hashe, "skoro jednoznačný"
 - jednosměrnost, text je z hashe "neodvoditelný"
 - nalezení textu se shodným hashem je obtížné
 - příklad: SHA

Úvod do počítačových sití (2020)

S/SAL 43

Diffie-Hellman algoritmus

- Způsob výměny informací mezi dvěma partnery posílanými nezabezpečeným kanálem tak, aby oba získali sdílenou tajnou informaci (např. symetrický šifrovací klíč)
- Základ řady protokolů založených na symetrické kryptografii
- - 1. Alice vygeneruje tajné číslo $\frac{1}{2}$ a veřejná (prvo)čísla p a q.
 - 2. Spočítá číslo $A = p^a \mod q$ a pošle p, q, a A Bobovi.
 - 3. Bob zvolí tajné číslo **b**, spočte $B = p^b \mod q$ a pošle B Alici.
 - 4. Alice spočítá $s = B^a \mod q$ a Bob totéž $s = A^b \mod q$.
- Princip:
 - $-A^{b}=(p^{a})^{b}=p^{ab}=p^{ba}=(p^{b})^{a}=B^{a}$
 - Bez znalosti tajných čísel a a b a při volbě dostatečně velkých prvočísel p a q je i při odchycení čísel A a B spočítání čísla s považováno za neřešitelnou úlohu.

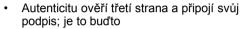
Úvod do počítačových sítí (2020)

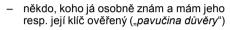
- SISAL - 46

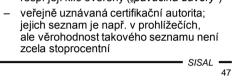
Autenticita veřejných klíčů

- Je třeba ověřit, že jmenovka patří ke klíči
 - Mezi lidmi lze obvykle snadno ověřit, že komunikuji se správným partnerem dřív, než sdělím tajné informace
 - Klíč lze ověřit z více nezávislých zdrojů
 - Mezi komponentami SW je nutno nějak automatizovat

Certifikát

- Certifikát je klíč doplněný o identifikaci vlastníka a podepsaný vydavatelem, např. certifikační autoritou (CA)
- Pokud důvěřujeme vydavateli, můžeme věřit klíči vlastníka (ověřovat věrohodnost CA!)
- Struktura certifikátu podle X.509 (RFC 3280, SSL, ne SSH):
 - certifikát
 - · verze certifikátu
 - · sériové číslo certifikátu
 - vydavatel
 - doba platnosti
 - vlastník veřejného klíče
 - informace o veřejném klíči vlastníka (algoritmus a klíč)
 - algoritmus pro elektronický podpis
 - elektronický podpis

Úvod do počítačových sítí (2020)

- SISAL - 48

SSL, TLS

- Secure Socket Layer 3.0 ~ Transport Layer Security 1.0, dnes již nedoporučovaná, novější verze 1.1 a 1.2
- Mezivrstva mezi transportní a aplikační vrstvou umožňující autentikaci a šifrování
- Využívá řada protokolů (např. HTTPS na portu 443)
- Princip:
 - 1. Klient pošle požadavek na SSL spojení + parametry.
 - 2. Server pošle odpověď + parametry + certifikát serveru.
 - 3. Klient ověří server a vygeneruje základ šifrovacího klíče, zašifruje ho veřejným klíčem serveru a pošle mu ho.
 - 4. Server rozšifruje základ šifrovacího klíče. Z tohoto základu vygenerují jak server, tak klient hlavní šifrovací klíč.
 - 5. Klient a server si navzájem potvrdí, že od teď bude jejich komunikace šifrovaná tímto klíčem.

Úvod do počítačových sítí (2020)

- SISAL - 49

Aplikační vrstva TCP/IP

- · Spojuje funkce OSI 5, 6 a 7
 - pravidla komunikace mezi klientem a serverem
 - stav dialogu
 - interpretaci dat
- · Protokol na aplikační vrstvě definuje
 - průběh dialogu na obou stranách
 - formát zpráv (textový/binární, struktura,...)
 - typy zpráv (požadavků a odpovědí)
 - sémantiku zpráv, sémantiku informačních polí
 - interakci s transportní vrstvou

Úvod do počítačových sítí (2020)

Po několika úvodních kapitolách se můžeme začít věnovat nejdůležitějším protokolům na aplikační vrstvě. Jak již víme, v TCP/IP tato vrstva pokrývá náplň práce horních tří vrstev OSI. To znamená, že aplikační protokol v TCP/IP musí určovat:

- Průběh dialogu. Zejména informace jako: kdo iniciuje spojení, kdo zahájí vlastní dialog, jaké operace může klient požadovat a jaké mohou být reakce na jednotlivé požadavky atd.
- Formát zpráv. Obecně platí, že protokoly jsou buď
 - textové tj. můžeme si prohlédnout komunikaci z protokolu v obyčejném textovém editoru; např. celočíselné hodnoty jsou odesílány v jejich textové interpretaci
 - binární tj. data jsou strukturována do proudu bloků, bytů nebo dokonce bitů, takže abychom jim porozuměli, musíme použít nějaký software, který je převede do textové podoby; např. celá čísla jsou odesílána jako posloupnost bitů představujících danou hodnotu
- Typy zpráv. Seznam typů zpráv pro různé požadavky a seznam možných odpovědí na ně.
- Sémantika dat. Každé datové pole (textové i binární) musí být popsáno tak, aby existovala pouze jediná možná interpretace.
- Jaký transportní protokol bude použit ve které situaci a jak. Např. pro UDP může být definována maximální velikost zprávy, zatímco v případě TCP bude protokol definovat sdružení nebo naopak rozdělení zpráv do bloků odesílaných jako celek.

Domain Name System

- · Klient-sever aplikace pro překlad jmen na adresy a naopak
- Binární protokol nad UDP i TCP, port 53, RFC 1034, 1035
 - Běžné dotazy (do 512B v non EDNS) se vyřizují pomocí UDP
 - Větší datové výměny probíhají v TCP
- Klient se obrací na servery zadané v konfiguraci a postupně získává informace o dalších, dokud nedostane odpověď
- Jednotkou dat je "záznam" (resource record RR), př.:

```
ns.cuni.cz. 3600 IN A 195.113.19.78
```

- jméno záznamu
- doba platnosti (TTL)
- typ a data

Úvod do počítačových sití (2020)

S/SAL

51

Domain Name System (DNS) je služba pro překlad doménových jmen na adresy a naopak. Ve skutečnosti poskytuje ještě další informace o uložených doménových jménech, ale dotazy na IP adresy jsou nejfrekventovanější.

Služba je realizována stejnojmenným protokolem, který využívá oba transportní protokoly.

- Běžné dotazy jsou vyřizovány v UDP. Dotaz i odpověď jsou totiž krátké a režie s ustanovením TCP spojení je zbytečná. Navíc UDP umožňuje klientovi rychleji reagovat na připadnou pomalou nebo chybějící reakci serverů. Původně byl limit pro UDP zprávu 512 B, ale dnes je standardem rozšířený protokol (EDNS), který umožňuje klientovi a serveru dohodnout se na větší velikosti.
- Pokud odpověď přesahuje daný limit, server pošle pouze takovou část, která se do zprávy vejde a nastaví příznak TC (truncated). Klient pak může dotaz zopakovat pomocí TCP a tím získat kompletní odpověď. Některé výměny dat (např. aktualizace databáze mezi servery) probíhají rovnou v TCP.

Běžná implementace klienta je taková, že postupně posílá dotazy na servery, které má ve své konfiguraci (rozmyslete si, proč tam má **adresy** a ne jména těch serverů), přičemž postupně zvyšuje timeout, který má na příchod odpovědi (obvykle začíná na 0,5 sec), dokud odpověď nedostane. Pokud odpověď neobsahuje potřebné informace, měla by obsahovat odkaz na další servery, kterých je třeba se ptát dál.

Protokol je binární, každá zpráva obsahuje hlavičku a pak určitý počet záznamů nazývaných *resource record* (RR). Každý záznam obsahuje jméno, dobu platnosti v sekundách (time-to-live, TTL), typ záznamu a odpovídající data.

Тур	Jméno	Data
SOA	jméno domény	obecné informace o doméně
NS	jméno domény	jméno nameserveru domény
A	jméno počítače	IPv4 adresa počítače
AAAA	jméno počítače	IPv6 adresa počítače
PTR	reverzní jméno (např. pro IP adresu 1.2.3.4 je to 4.3.2.1.in-addr.arpa, pro ::1 je to 1.00.ip6.arpa)	
CNAME	jméno aliasu	kanonické jméno počítače
MX	jméno domény/počítače	jméno poštovního serveru a jeho priorita

Přehled nejdůležitějších typů záznamů:

- SOA (Start Of Authority) je úvodním záznamem o každé doméně a obsahuje informace jako číslo verze dat, adresu správce apod.
- NS jsou záznamy, které definují nameservery, jež udržují databázi záznamů dané domény (obvykle jich má každá doména více).
- A je záznam obsahující IPv4 adresu pro dané jméno.
- AAAA je záznam pro IPv6 adresu. Jméno záznamu je možná poněkud zarážející a člověk by čekal spíše něco jako A6. Skutečně, takový typ záznamu byl zaveden jako první návrh, ale neosvědčil se, a proto byl nahrazen. Jméno AAAA naznačuje, že záznam obsahuje 4x delší data, než záznam A...
- PTR je reverzní záznam, který slouží pro převod adres na jména. Vzhledem k tomu, že na levé straně každého RR musí být jméno a nikoliv adresa, je nutné nějak adresu převést do formátu jména. Pro IPv4 se používá převod IP₁.IP₂.IP₃.IP₄. → IP₄.IP₃.IP₂.IP₁.in-addr.arpa. Důvodem pro obrácené pořadí bajtů je odlišná hierarchie jmen (zprava doleva) a adres (zleva doprava). To např. umožňuje umístit server zodpovídající za síť IP₁.IP₂.IP₃.*, a tedy doménu IP₃.IP₂.IP₁.in-addr.arpa, přímo do této sítě. V případě IPv6 se adresa rozdělí na půlbajty, jejich hexadecimální hodnoty se oddělí tečkami a připojí se doména ip6.arpa. Každý počítač zapojený do internetu by měl mít reverzní záznam, protože některé servery vyžadují, aby klienti, co se na ně připojují, takový záznam měli.
- CNAME (Canonical NAME) je záznam pro tvorbu aliasů. Na levé straně stojí jméno aliasu, na pravé straně jeho kanonické neboli skutečné jméno počítače (pozor, v chápání levé a pravé strany se u CNAME dělají chyby). Název záznamu i popis v RFC jasně definují, že alias už by neměl vést na jiný alias. Důvodem je redukce dodatečných dotazů. Bohužel ale toto omezení je z provozního hlediska nepříjemné a toto pravidlo se běžně porušuje.

• MX (Mail eXchanger) je záznam definující, který server přijímá pro danou doménu (příp. počítač) poštu (obvykle bývá těchto záznamů více). Je to hezký příklad, jak oddělit záznam o doméně od záznamu o určité službě v dané doméně. U pošty funguje velmi dobře a je jen škoda, že podobný jednoduchý mechanizmus nebyl zaveden i pro WWW. To vede k tomu, že se dnes běžně definují pro doménu záznamy, které jsou určené pro počítač (A resp. AAAA), aby v prohlížečích uživatelé mohli vynechávat "www". Řešení pomocí speciálního záznamu "web server" by bylo koncepčnější.

Servery DNS

- Typy serverů:
 - primární: spravuje záznamy o doméně
 - sekundární: stahuje a uchovává kopii dat o doméně
 - caching-only: udržuje jen (ne)vyřešené dotazy po dobu platnosti
- Každá doména (zóna) musí mít alespoň jeden, ale raději více autoritativních (primárních nebo sekundárních) nameserverů
- Aktualizaci zónové databáze vyvolává sekundární server, je ale možné z primárního serveru signalizovat její potřebu
- Pro výměnu dat se používá TCP, ale normální formát dotazu a odpovědi (data se posílají jako DNS RR)

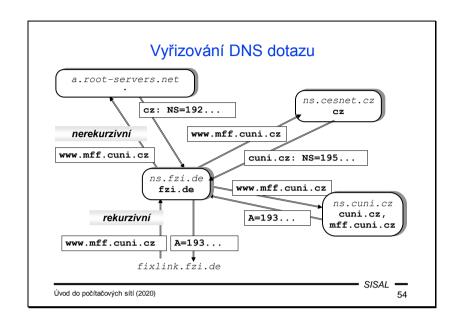
SISAL —
Úvod do počítačových sítí (2020)

Z hlediska vyřizování dotazů spadajících do určité domény rozdělujeme servery na tři skupiny:

- Nejdůležitějším serverem je tzv. primární (nebo "master") server. Ten spravuje databázi záznamů domény.
- Jako záloha se většinou zřizuje několik sekundárních (nebo "slave") serverů. Ty si periodicky stahují z primárního serveru aktuální obsah databáze.
- Všechny ostatní servery, pokud se k nějakým záznamům pro cizí doménu dostanou, obvykle si je po nějakou dobu uloží do své cache, a proto jim říkáme caching-only.

První dva typy se dohromady označují jako **autoritativní** servery, jelikož jejich data pocházejí z ověřeného zdroje. Všechny autoritativní servery vracejí odpovědi označené příznakem autoritativnosti, klienti si mohou vybrat libovolní z nich pro položení dotazu.

Obnovu databáze iniciuje sekundární server v závislosti na periodě definované v SOA záznamu. Mimo tyto periodické časy může primární server informovat servery sekundární, že došlo k takové změně dat, že je vhodné udělat aktualizaci mimo pořadí. Tento mechanizmus šetří objem komunikace mezi servery, důsledkem ale je, že i autoritativní server může po krátkou dobu po změně dat vracet klientům neaktuální údaje.

Podívejme se nyní na příklad průběhu dotazu.

- Řekněme, že uživatel na nějakém počítači v nějaké doméně napíše do adresního řádku browseru adresu www.mff.cuni.cz. Dle obvyklé implementace klienta na pracovní stanici se vygeneruje dotaz směřovaný nameserveru v doméně, kde dotaz vznikl. Dotaz bude rekurzivní, což znamená, že server převezme zodpovědnost za vyřízení dotazu a odeslání odpovědi. Pokud zvolený server nemá momentálně ve své cache žádnou relevantní informaci a bude ji muset začít hledat.
- Server nemá žádnou informaci o doménách mff.cuni.cz, cuni.cz ani cz. Musí se proto obrátit na některý z tzv. kořenových nameserverů, jejichž adresy má ve své konfiguraci. Tyto servery ale neposkytují rekurzivní styl odpovědi na položený dotaz najdou ve své databázi co nejrelevantnější odpověď a tu pošlou. V tomto případě to bude odpověď typu "pošli svůj dotaz nameserveru jménem ...cz, jehož adresa je ...".
- Server si tuto informaci uloží do cache a pokračuje v dotazování směrem k navrženému serveru. Tak se mu postupně dostanou do cache všechny mezilehlé servery, až dotaz dorazí k nějakému autoritativnímu serveru, který mu pošle konečnou odpověď.
- Odpověď si rovněž uloží do cache a konečně ji může odeslat klientovi, který se ptal.

Možná vás bude zajímat, proč kořenovému serveru posíláme celý dotaz, když nám s největší pravděpodobností odpoví pouze záznamem pro cz. Má to několik důvodů:

Základní problém je, že DNS je navrženo tak, že součástí jména může být i tečka!
 Je to jako kdybyste v souborovém systému mohli ve jménech souborů používat lomítka resp. zpětná lomítka. Toto rozhodnutí přináší jisté výhody (mohu založit web www.oddeleni.firma.cz, aniž existuje doména oddeleni.firma.cz), ale rovněž

- řadu nevýhod. Klient DNS zkrátka nemůže rozhodnout, které tečky ve jméně jsou opravdu oddělovači domén a které nikoliv. Proto se dotaz musí posílat celý někomu, kdo tuto informaci má.
- V příkladu na obrázku vidíme, že jsme ušetřili jeden krok tím, že jsme serveru pro cuni.cz poslali celý dotaz a ne jen částečný dotaz "kde je server pro mff.cuni.cz". Server pro cuni.cz je totiž sekundárním serverem pro mff.cuni.cz, takže nám mohl rovnou poslat požadovanou finální autoritativní odpověď.

DNS dotaz a odpověď Dotaz: TD: FLAGS: Recursion Desired QUERY: www.cuni.cz. IN A Odpověď: ID: FLAGS: Authoritative Answer OUERY: www.cuni.cz. IN A ANSWER: www.cuni.cz. IN CNAME tarantula tarantula IN A 195.113.89.35 AUTHORITY: cuni.cz. golias IN NS ADDITIONAL: golias IN A 195.113.0.2 - SISAL -Úvod do počítačových sítí (2020)

Před diskusí o bezpečnosti DNS se podívejme na to, jak vypadá dotaz a odpověď.

Dotaz v DNS se skládá ze záhlaví, které mj. obsahuje 2B náhodné číslo (identifikátor) dotazu a příznaky (např. požadavek na rekurzivní odpověď), a tzv. QUERY sekce s jediným RR obsahujícím dotazované jméno a typ (tento záznam je výjimečný tím, že nemá datovou část).

Odpověď obsahuje v záhlaví opět identifikátor dotazu a příznaky (např. autoritativnost odpovědi) a v sekci QUERY zopakovaný dotaz. Následuje sekce ANSWER obsahující RR s odpověďmi, sekce AUTHORITY obsahující seznam nameserverů, které mohou dát autoritativní odpověď nebo alespoň autoritativní informaci o některé z nadřazených domén obsažených v dotazu, a sekce ADDITIONAL, která obsahuje dodatečné informace (adresy nameserverů ze sekce AUTHORITY, adresy MX serverů uvedených v ANSWER sekci apod.).

Bezpečnost DNS

- · Problém útočníka: jak se dostat ke znění dotazu?
 - volba náhodného zdrojového portu
 - volba náhodného ID
- Příklad útoku ("cache poisoning"): Do korektní odpovědi může server do sekce AUTHORITY a ADDITIONAL přidat falešné údaje o jiné doméně.
- Možné řešení: postupovat od root serverů a ptát se pouze autoritativních serverů.
- · Komplexní řešení:
 - podpisy zabezpečené DNS (DNSSEC) delegující doména obsahuje hash podepisovacího klíče, který je uložen na autoritativním serveru domény
 - je ale komplikované a rozšiřuje se pomalu.

Úvod do počítačových sítí (2020)

SISAL .

56

Bezpečnost DNS je založena na tom, že pro potenciálního útočníka není úplně snadné se dostat ke znění dotazu, aby mohl podvrhnout odpověď. Pokud dokáže napadnout a odposlouchávat lokální síť, je útok možný. Pokud ale dotaz opustí lokální síť, je směrován mezi síťovými routery až k cílovému serveru, a tam se již k dotazu dostane obtížně. Druhou variantou je dotaz očekávat, odhadnout jeho znění a poslat falešnou odpověď. Tenhle postup je ztížen náhodnou volbou zdrojového portu UDP dotazu a náhodným ID – to dává řádově miliardy možností.

Je tedy třeba volit jiné cesty. Jako ukázku slabiny protokolu můžeme uvést tzv. cache poisoning útok. Útočník legálně provozuje server pro nějakou doménu a donutí klienta, aby mu poslal DNS dotaz (např. vábivou reklamou ve spamu). Dotaz obsahuje korektní odpověď (tím je útok záludnější), ale v sekci AUTHORITY útočníkův server podvrhne třena informaci o tom, že server pro doménu cz je rovněž tento útočníkův server. No a pokud je klient naivní, uloží si tuto falešnou informaci do cache a od té chvíle získá útočník kompletní kontrolu nad dotazy směřujícími do domény cz z daného klienta (nebo hůř – z celé sítě).

Řešením je samozřejmě postupovat při dotazech od kořenových serverů a do cache ukládat pouze informace, ke kterým vedou autoritativní odpovědi.

Slabá bezpečnost DNS vedla k vytvoření dalšího rozšíření (DNSSEC), jehož podstatou je podepisování všech záznamů v doméně klíčem, který je uložen u nadřazené domény. Útočník, který nezná klíč, nemůže záznamy zfalšovat, a zfalšovat klíč nemůže bez přístupu k serveru nadřazené domény (pro zfalšování údajů o doméně cuni.cz by musel napadnout server pro doménu cz). Problém DNSSEC je, že pro zajištění dostatečné bezpečnosti je protokol extrémně

komplikovaný, stejně jako správa podepsaných domén, a díky tomu se rozšiřuje velmi pomalu.

Diagnostika DNS • Program nslookup - podpříkazy: set type, server, name, IPadr, ls, exit > set type=ns > cuni.cz Server: 195.113.19.71 Address: 195.113.19.71#53 Non-authoritative answer: cuni.cz nameserver = golias.ruk.cuni.cz. cuni.cz nameserver = ns.ces.net. Authoritative answers can be found from: • Program dig - dig [@server] jméno [typ_RR] [options]

Pokud potřebujeme zkontrolovat chování *rezolveru* (komponenty operačního systému zodpovědné za využívání DNS služby), máme k dispozici program **nslookup**. Po spuštění program vypíše prompt a můžeme zadávat jednak příkazy pro nastavení serveru, jehož se ptáme, a parametrů dotazů a jednak jména, která chceme dohledat. Program lze volat i z příkazové řádky a dotaz zadat pomocí parametrů.

Na UNIXových počítačích máme obvykle k dispozici ještě program s podobnou funkcí jménem **dig** resp. **drill**.

Souhrn 3

- Popište tři základní skupiny kryptografických algoritmů a rozdíly mezi nimi.
- Popište princip šifrování a elektronického podpisu.
- Popište účel a podstatu Diffie-Hellmanova algoritmu.
- Jakým způsobem se ověřuje pravost veřejného klíče?
- · Jaký je rozdíl mezi protokoly HTTP a HTTPS?
- Kdy se v DNS používá UDP a kdy TCP?
- Popište účel a chování sekundárního nameserveru domény.
- · Popište postup řešení DNS dotazu.
- · Popište bezpečnostní rizika DNS.

Úvod do počítačových sítí (2020)

- SISAL — 58